

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра образотворчого мистецтва

ПЕТРУЧОК ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на тему:

«ЛЕГЕНДИ МОГО МІСТА»

Картина у техніці розпису скла

Спеціальність 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Освітньо-професійна програма: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

ЧЕРКЕСОВА ІННА ГРИГОРІВНА,

Професор кафедри образотворчого мистецтва

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 13

засідання кафедри образотворчого мистецтва

від 21.05 2025 р.

Завідувач кафедри:

(підпис)

Луцьк – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМИ «ЛЕГЕНДИ МОГО МІСТА».....	5
1.1. Легенда як жанр усної народної творчості: зміст і художні особливості..	5
1.2. Техніка розпису на склі в контексті українського декоративного мистецтва.....	8
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПОЗИЦІЇ «ЛЕГЕНДИ МОГО МІСТА» У ТЕХНІЦІ РОЗПИСУ НА СКЛІ.....	13
2.1. Обґрунтування вибору сюжетів: «Легенда про Ірву», «Дівочі скелі» «Сичівка».....	13
2.2. Технологія виконання композиції: етапи роботи, матеріали та техніка..	16
ВИСНОВКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	23
ДОДАТКИ.....	26

ВСТУП

Сучасне українське декоративне мистецтво активно звертається до витоків національної культури, що виявляється у все більшому інтересі до усної народної творчості, зокрема до жанру легенди. Легенда як форма фольклорного наративу несе в собі художньо осмислені уявлення народу про минуле, про взаємодію людини з довкіллям, про витoki традицій і символів.

Актуальність теми дипломної роботи «ЛЕГЕНДИ МОГО МІСТА» (у техніці розпису на склі) полягає у прагненні зберегти та осучаснити локальні міські легенди через засоби образотворчого мистецтва, застосовуючи техніку розпису на склі як декоративний і водночас змістовно насичений художній засіб. Використання фольклорних сюжетів із Кременця — «Легенда про Ірву», «Дівочі скелі» та «Сичівка» — дає змогу зобразити образ міста крізь призму його міфологізованого минулого, відродити маловідомі сторінки локальної культури.

Робота виконується у межах науково-творчого напрямку випускової кафедри, пов'язаного з дослідженням фольклорної тематики у сучасному образотворенні. Авторка виступає як дослідниця культурного спадку рідного краю та як творча особистість, яка осмислює міфологічний зміст через призму декоративного мистецтва. У роботі реалізовано індивідуальний художній підхід до відбору сюжетів і методів їх візуального втілення.

Наукова новизна роботи полягає у творчій інтерпретації регіонального фольклору засобами техніки розпису на склі, що є рідковживаною у контексті сучасної авторської композиції. Уперше запропоновано цілісну концепцію візуального образу міста на основі локальних легенд, у якій поєднано історико-культурний матеріал із декоративно-композиційними засобами. Результати дослідження уточнюють та доповнюють уявлення про застосування розпису на склі в контексті фольклорної тематики, збагачують методику навчання декоративного мистецтва.

Метою дипломної роботи є створення художньої композиції на основі трьох міських легенд у техніці розпису на склі як засобу візуального досягнення

поставленої мети необхідно було вирішити такі завдання: проаналізувати фольклорні джерела та художні особливості жанру легенди; дослідити специфіку техніки розпису на склі як декоративної форми мистецтва; відібрати художньо виразні сюжети з локальних легенд; розробити ескізи та виконати композицію із дотриманням технологічних та естетичних вимог.

Об'єктом дослідження є процес художньої інтерпретації фольклорної спадщини у декоративному мистецтві. Предмет дослідження — композиційне та стилістичне переосмислення та популяризації культурної спадщини рідного краю. Для втілення трьох легенд міста Кременець у техніці розпису на склі.

Матеріалом дослідження стали зібрані фольклорні тексти (усні та друковані версії легенд), а також іконографічні та мистецтвознавчі джерела, присвячені розпису на склі. У процесі роботи було здійснено аналіз тематичних аналогів, вивчено досвід народних та сучасних художників, проаналізовано композиційні рішення у суміжних видах декоративного мистецтва.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості застосування розробленої композиції як наочного дидактичного матеріалу у навчальному процесі, зокрема в курсах декоративного живопису, композиції, історії мистецтва. Робота сприяє популяризації місцевих культурних наративів і може використовуватись у виставковій та краєзнавчій діяльності. Крім того, проект є прикладом розвитку стилю авторського декоративного живопису з акцентом на фольклорно-міфологічний зміст.

Результати дипломної роботи були апробовані під час студентських науково-творчих засідань, зокрема в межах роботи гуртка декоративного мистецтва при кафедрі, а також представлені на виставковому перегляді дипломних проєктів.

Структура дипломної роботи включає вступ, два розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел, а також додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМИ «ЛЕГЕНДИ МОГО МІСТА»

1.1. Легенда як жанр усної народної творчості: зміст і художні особливості

Легенда як форма усної народної творчості є однією з найдавніших наративних структур, що вкорінена у колективному досвіді етносу та репрезентує сакралізовану модель світу. У системі фольклору вона посідає проміжне положення між міфом і переказом, синтезуючи елементи фантастики, історичної пам'яті та морально-етичних настанов.

Саме завдяки цій жанровій гібридності легенда виконує комплексну функцію: з одного боку — пізнавальну, через збереження уявлень про минуле, з іншого — естетико-виховну, адже передає ціннісні орієнтири народу. На відміну від міфу, що має космогонічний характер, легенда здебільшого зосереджується на локалізованому у просторі й часі сюжеті, прив'язаному до конкретної місцевості, історичної особи чи соціального явища.

У фольклористичному дискурсі легенди розглядаються як важливий складник усної народної творчості, який відіграє ключову роль у збереженні та передачі колективної пам'яті. Це не лише наративи, що передаються усно, але й тексти, які втілюють у собі певні соціокультурні уявлення, візії світу і морально-етичні цінності. Легенди не мають сталого авторства, і, таким чином, є відкритими до змін і трансформацій, що дозволяє їм адаптуватися до нових умов і поколінь [1]. Проте їхня структура і зміст залишаються стабільними, створюючи таку канонічність, яка дозволяє кожному поколінню знайти в цих текстах свій власний сенс.

За класифікацією В. Проппа, легенда є одним з основних жанрів народної творчості, яка належить до категорії текстів, що пов'язані з позачасовими або напівісторичними подіями. Вона вирізняється наявністю ознак чудесного, надприродного і є своєрідним відображенням уявлень народної свідомості про можливість взаємодії з іншими, потойбічними світами. Легенда поєднує в собі елементи реальності та фантастики, утворюючи тим самим мозаїчну картину світу,

де людина може здобути допомогу від вищих сил або зазнати покарання за свої вчинки. Це створює надзвичайно важливу модель світу, де панує гармонія між фізичним і духовним, земним і небесним.

Легенда, таким чином, функціонує як форма колективної пам'яті, яка трансформує індивідуальний досвід у соціокультурний міф. Це унікальна форма усної традиції, в якій історичні факти та персональні переживання набувають символічного та уніфікованого вигляду, стаючи невід'ємною частиною спільного нарративу [2]. Через легенди зберігаються не лише соціокультурні уявлення про природу, життя та смерть, але й моральні уроки, що відображають систему цінностей певної громади чи нації.

Основними змістовими характеристиками легенди є сакральність, локальність і дидактизм. Сакральність є однією з найважливіших рис цього жанру. Легенда завжди звертається до надприродних сил і явищ, у її структурах часто з'являються образи святих, божеств, міфічних істот, а також описуються явища, які порушують звичайний порядок буття. Вона стає своєрідним містом, що поєднує землю з небом, де звичайна реальність переплітається з чудесами. Чудо, як правило, є результатом втручання вищих сил, що здійснюють суд чи нагородження, виконують роль відновлення справедливості або відплати.

Локальність — ще один важливий аспект легенди. Вона завжди пов'язана з конкретними географічними об'єктами: місцевістю, природними явищами або історичними спорудами. Цей аспект дозволяє легенді стати важливим інструментом формування локальної ідентичності. Легенда стає інструментом пояснення походження різних топонімів, природних об'єктів або культурних пам'яток, тим самим здійснюючи закріплення певного культурного простору в колективній свідомості.

Такі легенди стають частиною етнокультурної самосвідомості, забезпечуючи безперервність культури і допомагаючи зберегти традиції. Завдяки локальності легенда здобуває універсальну цінність і стає важливим елементом формування національної та місцевої ідентичності.

Дидактизм, або навчальна функція, є важливим аспектом легендарного жанру. Легенди, з одного боку, несуть інформацію про моральні норми, етичні цінності та соціальні ідеали певної громади, з іншого — здійснюють своєрідне попередження про можливі наслідки вчинків людей. Вони мають завдання формувати у слухача певну систему моральних орієнтирів, вчити досягати певних етичних і соціальних стандартів [3]. Більшість легенд стосується моральних дилем, таких як боротьба добра зі злом, вибір між життям і смертю, честю та зрадою, що розкривається через образи героїв і антагоністів. Окрім того, легенди часто виступають як своєрідні попередження про кармічні наслідки вчинків, наголошуючи на тому, що кожен з них має свій результат, і всі дії знаходяться під контролем більш високих сил.

Художні особливості легенди виявляються у її образній системі, стилістичній організації та поетиці. Легенда використовує багатий арсенал фольклорних тропів — персоніфікації, гіперболи, повтору, епітетів, метафори — які посилюють емоційний вплив тексту (Додаток 1).

Однією з центральних художніх домінант є метаморфоза, коли природне або соціальне явище пояснюється перетворенням: людина стає каменем, сльоза — джерелом, а прокляття — причиною руйнування. Така трансформація у легенді завжди має символічне навантаження і функціонує як алегоричне осмислення дійсності. Наприклад, у легенді про Дівочі скелі (Кременеччина) кам'яні утворення у скелях подаються як скам'янілі сльози або тіла дівчат, які не зламалися перед ворогом — тим самим візуалізується ідея жертвності та духовної чистоти [4].

Особливої уваги заслуговує мовна специфіка легенд. Вони характеризуються архаїчним словником, використанням фразеологізмів, прислів'їв, пісенних вставок, що підкреслюють традиційність і збереження формули оповіді. Типовими є постійні епітети, анафора, риторичні звертання та запитання, що спрямовані на залучення слухача до співпереживання. Стилістична пластичність легенди дозволяє її адаптацію до різних художніх форм — від оповідного тексту до живописної композиції, музичної обробки або сценічної постановки.

Істотним у контексті художнього осмислення легенд є їхній візуальний потенціал. Багатство образів, метафоричність та символічна насиченість створюють ґрунт для інтерпретації у сфері візуального мистецтва. Легенда, за своєю природою, вимагає уявної реконструкції: вона формує образи, які підказують митцеві засоби візуалізації — лінію, колір, ритм, композицію. У декоративному мистецтві, зокрема у розписі на склі, саме ці ознаки — символізм, декоративна стилізація, площинність зображення — дозволяють втілювати легенду у візуальну форму з максимальною експресивністю.

Таким чином, легенда як жанр усної народної творчості є складним феноменом, який поєднує елементи міфу, історичної хроніки та етичного повчання. Її художній потенціал виходить за межі словесного тексту, відкриваючи можливості для інтермедіального втілення — зокрема, у сфері декоративно-образотворчого мистецтва, де візуальна інтерпретація фольклору стає не тільки естетичним актом, а й формою збереження та переосмислення національної культурної спадщини.

1.2. Техніка розпису на склі в контексті українського декоративного мистецтва

Розпис на склі як форма образотворчого мистецтва є унікальним явищем, що поєднує естетичні, технічні та символічні аспекти. У контексті української національної культури ця техніка має глибокі історичні корені та репрезентує синтез народної уяви, декоративного мислення та архаїчного світобачення.

На відміну від живопису на полотні чи дереві, розпис на склі вирізняється своєрідністю виконання: художник працює на зворотному боці скла, тобто процес зображення здійснюється у дзеркальному порядку — від останніх деталей до перших, від переднього плану до тла. Це зумовлює специфіку композиції, кольорових рішень і технічних прийомів, які водночас надають твору декоративної цілісності й виразності [5].

Український розпис на склі, як окрема галузь декоративного мистецтва, розвинувся у західноукраїнських регіонах — переважно на Гуцульщині, Бойківщині, Лемківщині та Покутті, зокрема у XVIII–XIX століттях. Поширеним явищем ця техніка стала в релігійному живописі: ікони на склі, які створювалися місцевими майстрами, прикрашали оселі, виконуючи як сакральну, так і декоративну функцію. З часом іконопис на склі трансформувався у побутово-художні зображення, серед яких з'являються сцени з народного життя, обрядової культури, зображення святих покровителів, образи родинної злагоди, любові, праці.

Художньо-стилістичні риси розпису на склі зумовлені як матеріальною основою (скло як прозора і гладка поверхня), так і народним уявленням про гармонію кольору й форми. Основними рисами цього виду мистецтва є площинність, симетричність, декоративність і яскраво виражена кольорова насиченість. Зображення позбавлені лінійної перспективи, натомість композиція побудована за принципом ритмічного чергування елементів, контрастів та узагальнених форм. Кольори використовуються чисті, відкриті, часто без змішування, що посилює декоративний ефект.

Техніка виконання розпису на склі є унікальним і вражаючим способом художнього вираження, який поєднує в собі традиції, майстерність і технічні особливості, характерні для народного мистецтва. Вона вимагає від художника не лише бездоганної майстерності в роботі з кольором і формою, а й високої концентрації і точного прорахунку послідовності роботи, адже цей процес принципово відрізняється від звичайного живопису на інших поверхнях [6]. Оскільки розпис на склі здійснюється в зворотному порядку, кожен етап роботи потребує ретельного планування, щоб кінцевий результат відповідав естетичним і композиційним вимогам. Це дозволяє досягти ефекту динамічності, глибини та виразності.

Основною особливістю цієї техніки є те, що зображення наноситься на зворотній бік скла, а не безпосередньо на його лицьову поверхню. Тому кожен

елемент композиції створюється з урахуванням того, як він буде виглядати з лицьового боку. Цей спосіб зумовлює зворотну послідовність нанесення фарб, де початкові етапи роботи включають малювання контурів і дрібних деталей, таких як очі, елементи візерунків на одязі, прикраси, а вже потім наноситься фон. Оскільки всі деталі мають бути пророблені з точністю до мінімальних нюансів, художник мусить передбачити, як ці елементи виглядатимуть у завершеному вигляді, зважаючи на віддзеркалення, прозорість скла і освітлення. Цей аспект створює унікальну трудність і водночас дає можливість для творчої інтерпретації.

Матеріали, які використовуються для розпису на склі, мають особливе значення для досягнення ефектності роботи. Найпоширенішими фарбами є олія, темперні фарби та іноді акрил, які завдяки своїм властивостям забезпечують хорошу покривну здатність і яскравість кольорів [7]. Вони дозволяють художникові створювати глибокі контрасти та багатошарові зображення, які мають яскравий, насичений вигляд. Водночас важливою рисою цих фарб є їх здатність добре триматися на склі, що забезпечує довговічність і стабільність розпису. Для виконання контурів і тонких ліній використовуються туш або олівець, що дозволяє створювати чіткі й виразні межі, які підкреслюють деталі і композиційні елементи, не порушуючи загальну гармонію роботи.

Однією з найбільш суттєвих характеристик розпису на склі є його матеріальна доступність. Скло, на відміну від традиційних матеріалів для живопису, таких як полотно чи дерев'яна основа, не потребує спеціальної попередньої підготовки. Це дозволяє використовувати цей матеріал для створення декоративних елементів в домашньому побуті або в рамках народного мистецтва без значних затрат (Додаток 2).

Завдяки цьому демократичному характеру техніка розпису на склі здобула широке поширення серед селянських майстрів і майстринь, які, зазвичай, передавали свої знання та навички у межах родини або громади. Це мистецтво стало доступним не лише для професійних художників, а й для людей, що займалися творчістю у вільний час або як частину побутових обрядів і свят.

Важливим аспектом є те, що розпис на склі набув популярності як елемент народного декоративного мистецтва і став потужним засобом вираження естетичних уявлень і культурних ідеалів певної громади. Сам процес виконання розпису на склі був не лише технічним актом, а й формою соціальної комунікації, що пов'язувала майстрів з іншими членами громади. Це мистецтво виконувалося з певним естетичним задумом, відображаючи колективні уявлення про красу, природу та життя, а також духовні та соціальні потреби громади [8]. Розпис на склі став не лише особистим способом самовираження майстра, але й виявом колективного естетичного ідеалу, закоріненого в народному світогляді.

Окрім того, розпис на склі часто мав функціональний характер, оскільки декоративні елементи, виконані за цією технікою, використовувалися не лише для прикраси інтер'єрів, але й як частина обрядових предметів, таких як ікони, дзеркала, віконні рами, посуд тощо. Таким чином, мистецтво розпису на склі стало своєрідним елементом побутової культури, надаючи кожному предмету не лише функціональну, але й естетичну значущість.

У цьому контексті варто зазначити, що розпис на склі має глибоке символічне значення, яке пов'язане з сакральними уявленнями, світоглядом та народною релігійною практикою. Його застосування в обряді прикрашання ікон або створення декоративних елементів на предметах побуту дозволяло зберігати духовні традиції, пов'язані з обожнюванням природи, святих образів, а також ритуальними уявленнями про чистоту та святість. Це мистецтво стало не лише засобом прикраси, але й важливим елементом ритуальної практики, що передавалося з покоління в покоління як частина культурної спадщини [9].

З точки зору семіотики образотворення, розпис на склі — це мистецтво знаку, символу, декоративної формули. Часто зображення мають алегоричний або символічний підтекст: птах як уособлення душі, квітка — символ життя, пара голубів — родинного єднання. У релігійних образах візуальні коди співвідносяться із канонічною традицією, але отримують локальну стилізацію: яскраві квіти на тлі образу Богородиці чи покровителів поєднують сакральне з народним.

Сучасні художники-декоратори активно звертаються до розпису на склі як до джерела творчої інтерпретації української традиції. У новітніх авторських роботах поєднуються фольклорні мотиви з експериментальними техніками, формуючи індивідуальний стиль, що водночас зберігає зв'язок із першоджерелом. Особливо актуальним є звернення до розпису на склі в освітньому, музейному, етнокультурному контексті — як спосіб візуалізації народних легенд, переказів, обрядових дій, що дозволяє поглибити сприйняття нематеріальної культурної спадщини [10].

Отже, техніка розпису на склі в українському декоративному мистецтві є не лише специфічною художньою практикою, а й феноменом культурної пам'яті, засобом візуалізації національного світогляду. Її декоративна природа, символізм, доступність та глибока традиційність створюють широкі можливості для художньої інтерпретації фольклорного тексту, зокрема легенд, як архаїчної форми народного наративу.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПОЗИЦІЇ «ЛЕГЕНДИ МОГО МІСТА» У ТЕХНІЦІ РОЗПИСУ НА СКЛІ

2.1. Обґрунтування вибору сюжетів: «Легенда про Ірву», «Дівочі скелі», «Сичівка»

Вибір сюжетів для створення композиції «Легенди мого міста» ґрунтується на глибокому осмисленні народної спадщини та культурної ідентичності, що виражаються через міські міфи та легенди. Усі три обрані сюжети мають глибоке коріння в усній народній творчості та символізують важливі аспекти як природного, так і соціокультурного світу. Обрані легенди є органічною частиною історичної пам'яті та культурної спадщини міста, і їх зображення в техніці розпису на склі дозволяє надати нове життя народному мистецтву, водночас зберігаючи глибину й символізм кожного сюжету [11].

«Легенда про Ірву» — одна з найбільш поширених і водночас глибоко символічних легенд, що описує трансформацію людської душі у природний елемент, у даному випадку — річку. Ірва, як персонаж, є уособленням очищення і вічного руху води, що несе в собі метафору постійних змін та відродження. Вона є символом живої сили природи, а також вираженням невидимого зв'язку людини з навколишнім світом.

За допомогою цієї легенди виявляється важливий фольклорний мотив перетворення людини у природний елемент, що відображає віру в безсмертя душі, її здатність залишатися частиною великого космічного циклу. Техніка розпису на склі, з її властивістю демонструвати прозорість і транслювати глибину, ідеально підходить для передачі символічного значення річки як символу життя, трансформації та вічного потоку часу. Вибір цього сюжету дозволяє не лише передати народний міф, але й відкрити нові шляхи для інтерпретації старовинних фольклорних образів у сучасному декоративному мистецтві.

«Дівочі скелі» — одна з найбільш вражаючих легенд українського фольклору, що містить в собі не лише героїчну ідею самопожертви, але й глибокий

філософський контекст. Ця історія, в якій група дівчат віддає своє життя заради збереження своєї гідності і свободи, розкриває важливий соціокультурний символізм, який закріплює уявлення про боротьбу за права людини в умовах жорстокого суспільного тиску. Легенда втілює філософське питання вибору між життям і смертю, коли кожен акт самовизначення та боротьби за свободу може призвести до величезних жертв, але, водночас, відображає ідею про гідність і честь, які неможливо знищити навіть через смерть [12].

У контексті культурних уявлень про роль жінки в суспільстві, «Дівочі скелі» являють собою важливий етап у розвитку символічного образу жінки як воїна духу. Ця легенда також демонструє, як жінки, виявляючи непохитну рішучість і готовність йти до кінця, можуть стати втіленням сили і героїзму. Вона розкриває важливість боротьби за власну свободу і гідність, що є надзвичайно важливим для розуміння соціальних і культурних процесів, що відбувалися в минулому, і виявляє як фольклор відображає прагнення до справедливості й самовираження навіть через самопожертву.

У художньому відображенні цієї легенди важливу роль відіграє створення контрастів між світлом і тінню. Світло буде символізувати чистоту намірів і велич духу, в той час як тінь і темні кольори відобразатимуть момент трагедії, що настає унаслідок жертви. Важливим аспектом є також зображення руху: рух, що уособлює вибір, боротьбу, трагедію, і водночас рішучість і відвагу.

Техніка розпису на склі, з її властивістю створювати ілюзію руху, легкості та невагомості, дозволяє художнику створити певний ефект летючості й невловимості моменту, підкреслюючи ідею духовної величі дівчат, які вибрали смерть замість рабства. Скеля як природний елемент є стабільністю, що підтримує їх у цьому героїчному акті, і одночасно вона виступає як метафора непохитності та непорушності їхнього рішення.

«Сичівка» — легенда, що не менш яскраво відображає зв'язок між природою і людським світом. Її сюжет, який пояснює виникнення назви села через велику кількість сичів, є чудовим прикладом того, як природа і міфологія переплітаються

в народній свідомості. Сич, який є центральною фігурою цієї легенди, виступає як символ мудрості, охоронець межі між світом живих і потойбічним. Він не тільки охороняє таємниці ночі, але й є провідником, що сполучає земний і духовний світи, підкреслюючи містичний зв'язок між фізичним світом і потойбічними силами [13]. Легенда про сичів несе в собі ідею про глибоку таємницю, що існує в природі та у самому людському існуванні, і цю таємницю зберігають саме сичі — перехідні істоти, що живуть на межі світу людей і світу духів.

Для художнього вираження цього міфологічного мотиву у техніці розпису на склі важливе використання контрастів між світлом і тінню, адже світло символізує життєву силу, а темряву — загадковість ночі та духовний вимір, що є невидимим, але водночас таким важливим. Чорні, темні кольори, що часто асоціюються з ніччю і потойбічним світом, у поєднанні з яскравими світловими акцентами дозволяють передати ефект загадковості і містичності образу сичів.

Їхні очі, що світяться в темряві, можуть бути зображені як магічні елементи, які підкреслюють роль сичів як провідників до потойбічного світу. Окрім того, цей сюжет дозволяє художнику створювати не лише візуальні контрасти, а й надавати композиції глибокий символічний зміст, підкреслюючи мудрість, інтуїцію та здатність до пізнання невидимого через поєднання світла і темряви (Додаток 3).

Вибір цих трьох сюжетів для композиції «Легенди мого міста» не є випадковим. Кожен з них містить в собі значну культурну й символічну цінність, що дозволяє не лише зберегти народні традиції, а й актуалізувати їх у сучасному контексті через техніку розпису на склі.

Різноманітність сюжетів дозволяє створити багатогранну композицію, що поєднує в собі фольклорні, історичні та природничі мотиви, що, в свою чергу, дозволяє глибше пізнати специфіку української культури та її міфологічну спадщину [14]. Ці легенди стали не просто темами для мистецького зображення, а й своєрідними носіями культурної пам'яті, котрі оживають через художні інтерпретації, реалізуючи свої значення в сучасному декоративному мистецтві.

2.2. Технологія виконання композиції: етапи роботи, матеріали та техніка

Процес виконання композиції «Легенди мого міста» у техніці розпису на склі є складним, багатоступеневим і вимагає від художника не лише технічних навичок, а й глибокого розуміння композиційної побудови та тематичного змісту роботи. Це техніка, що потребує від майстра точності, вміння працювати з кольором і формою, а також знання специфіки матеріалів. Виконання розпису на склі складається з кількох основних етапів, кожен з яких має свої особливості та вимоги.

Підготовчий етап.

Першим етапом є підготовка до роботи, яка включає вибір сюжету, тематичного напрямку та матеріалів. Важливим моментом є визначення основних елементів композиції, таких як фігури персонажів, фон, символи, кольори та техніки виконання. У цьому випадку вибір сюжетів «Легенда про Ірву», «Дівочі скелі», «Сичівка» надає можливість створити глибокі, багатозначні образи, які поєднують природні елементи, фольклорні мотиви та соціокультурну символіку [15]. Перед початком роботи художник повинен ретельно опрацювати концепцію кожного сюжету, визначити, як він буде реалізований в техніці розпису на склі, і в якій манері буде передано основні емоційні акценти.

Підготовка матеріалів також є важливим етапом. Для виконання розпису на склі використовуються спеціальні фарби, найчастіше олія або акрилові фарби, які мають високу покривну здатність і яскраву палітру. Для контурів використовуються туш або маркер, що дозволяє чітко окреслити фігури персонажів і важливі деталі композиції. Вибір інструментів також є критичним: пензлі різних розмірів для нанесення фарб, губки для розтушовування кольорів.

Початковий етап: розробка ескізу.

Наступним етапом є розробка попереднього ескізу композиції. Це важливий етап, на якому художник визначає загальну структуру роботи, її баланс, співвідношення між основними елементами та їх взаємодію. На етапі ескізу створюються контури основних образів і фігур персонажів, а також розташування фонового простору. Це може бути не лише детальне відтворення сюжету, а й

вираження емоцій, які він передає. Наприклад, у сюжеті «Дівочі скелі» важливими є контрасти між світлом і тінню, що символізують боротьбу й самопожертву. У ескізі можна використовувати попередні наброски, щоб візуалізувати ці контрасти, поєднуючи темні і світлі фарби для створення відповідної атмосфери трагедії та величі [16].

Ескіз допомагає визначити пропорції та взаємне розташування персонажів, створюючи баланс між основним і фоновим простором. Також на цьому етапі можна внести корективи в композицію, якщо елементи виглядають перевантаженими або неправильно пропорційно розподіленими. Це дозволяє досягти гармонійного вигляду всієї роботи і уникнути можливих помилок в подальшому.

Виконання основних контурів та деталей.

Після того, як ескіз затверджений, можна приступати до нанесення контурів. Контури є основою композиції, вони визначають межі персонажів, основних елементів і деталей. Використання чорної туші або спеціальних контурних фарб дозволяє створити чіткі лінії, що виділяють важливі частини малюнка. Це також допомагає створити чітке розмежування між основними фігурами і фоном, що особливо важливо в техніці розпису на склі, де кожен елемент зображення має бути чітким і виразним [17].

Після нанесення контурів поступово переходять до деталізації образів: малювання очей, носів, губ, одягу персонажів, прикрас та інших дрібних елементів. Важливою частиною цього етапу є створення текстури одягу, елементів природи, таких як листя, дерева, квіти, що можуть бути присутні в композиції. Це додає глибини і виразності зображенню. Застосування різних технік малювання — від тонких ліній до великомасштабних фігур — дозволяє підкреслити важливість кожної деталі в композиції.

Заповнення фону

Одним з останніх етапів роботи є нанесення фарб на фон. Важливо пам'ятати, що фон не повинен забирати на себе всю увагу, тому для нього зазвичай

використовуються більш приглушені, спокійні кольори, які не відволікають від основних образів. Для підкреслення глибини і простору на фоні використовуються плавні переходи кольорів, розтушовування, створення ефектів світла і тіні [18]. Вибір кольорів також має значення: для сюжетів, які передають трагічні чи героїчні моменти (наприклад, у «Дівочих скелях»), фон може бути більш темним, щоб підкреслити важливість центральних образів. У «Сичівці», навпаки, для створення містичної атмосфери можна використовувати темні відтінки на фоні, контрастуючи їх з яскравими акцентами на фігурах сичів.

Останній етап: фінальні деталі і підготовка до презентації.

Останній етап роботи — фінальні деталі та підготовка до презентації — є надзвичайно важливим, оскільки він визначає не лише естетичну завершеність композиції, але й її сприйняття в умовах виставкових, музейних чи приватних зібрань. Одним із перших кроків на цьому етапі є нанесення фінальних штрихів [19]. Це може бути як легке коригування контурів, так і акцентування важливих елементів композиції, які потребують додаткового підкреслення. Після того як основні кольорові площини, фігури та об'єкти на полотні завершені, художник звертається до деталей, які додають глибину і об'єм. Наприклад, при роботі з розписом на склі ці штрихи можуть включати додаткові мініатюрні деталі, як-от оздоблення на одязі, вирізи в зображеннях предметів чи об'ємні контури [20]. Залежно від задуму композиції, ці штрихи можуть додавати їй рухливості або драматизму, як, наприклад, підсилення ефектів світлотіні в зображеннях «Дівочих скель», де важливо передати трагізм моменту через гру тіней й відображення навколишнього середовища.

Корекція контурів на фінальному етапі також має велике значення. Це процес, який дозволяє зберегти чіткість і акуратність ліній, що є критичним для розпису на склі, де важлива кожна деталь. Якщо контури стали нечіткими через надмірне нанесення фарб або через інші технічні причини, їх необхідно посилити або, навпаки, згладити, щоб вони не перетягували увагу на себе, а гармонійно доповнювали загальний вигляд композиції.

Після того, як всі деталі завершено і композиція виглядає цілісно, її необхідно залишити для висихання. Сушка є важливим етапом, оскільки вона дозволяє фарбам закріпитися, забезпечуючи стійкість до зовнішніх впливів, а також запобігає деформації та пошкодженням під час транспортування чи зберігання [21]. Важливо враховувати час, який потрібен для повного висихання фарб — особливо гуашу або акрилових фарб, які можуть потребувати певного часу для повного закріплення. Процес сушки може варіюватися залежно від товщини фарбових шарів та характеристик обраних матеріалів.

Підготовка композиції до презентації є важливим фінальним етапом, що включає не лише фізичне оформлення твору, а й його естетичну та концептуальну готовність до демонстрації в умовах виставки або музейної експозиції. Якщо композиція виконана на склі, то її можна оформити в класичну дерев'яну раму або використовувати більш сучасні види обрамлення. Вибір типу рами залежить від загальної стилістики композиції та її тематики [22]. Наприклад, для більш традиційних фольклорних сюжетів, таких як «Дівочі скелі», може бути доцільно використовувати раму, яка відображає народні мотиви, додатково підкреслюючи ідею поваги до народної традиції. Для сучасніших композицій, як у випадку з «Сичівкою», можна вибрати простіші рами, які не будуть відволікати увагу від самого твору, але водночас додають йому стилістичної завершеності (Додаток 4).

Крім того, важливим елементом підготовки до презентації є вибір способу монтажу твору на стіні чи виставковому стенді. Це включає в себе правильне розташування композиції на рівній площині для забезпечення її правильної перспективи і видимості з усіх боків [23]. Для цього може знадобитися установка на спеціальні підставки або вішалки, які забезпечують стабільність і дозволяють експонувати роботу під різними кутами.

Також варто враховувати освітлення твору, яке є важливим чинником у створенні атмосферного ефекту. Правильне освітлення може підкреслити глибину кольорів, ефекти світлотіні та структуру фарб, надаючи роботі ще більшу виразність [24]. Використання точкових світильників, які сприяють підкресленню

конкретних елементів композиції, може зробити її ще більш вражаючою та драматичною, в залежності від задуму художника.

Презентація композиції на виставках або у музейних просторах є особливим етапом, що вимагає врахування певних умов експозиції. Виставкові простори зазвичай мають специфічні вимоги щодо освітлення, просторового розташування творів, а також дотримання температурних і вологостних умов для збереження робіт.

У випадку музейної експозиції можуть бути додаткові вимоги щодо збереження робіт на довгий термін. Це включає в себе забезпечення правильного мікроклімату, наявність захисних покриттів або скляних вставок, що захищають твір від впливу зовнішнього середовища (пилу, вологи, прямого сонячного світла) [25].

Отже, технологія виконання композиції в техніці розпису на склі — це процес, що включає ретельне планування, творчий підхід та використання спеціальних технік для досягнення бажаного результату.

Кожен етап роботи, від підготовки матеріалів до фінальних деталей, має велике значення для забезпечення високої якості виконання та глибокого змістовного наповнення композиції.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження теми «Легенди мого міста» в контексті техніки розпису на склі було доведено, що дана техніка є важливим елементом українського декоративного мистецтва, яке має значний потенціал для відтворення фольклорних сюжетів, зокрема, легенд, що є складовими культурної ідентичності. Розпис на склі є технікою, що дозволяє художникам відтворювати не лише декоративні елементи, а й передавати глибокі філософські та соціокультурні символи, що властиві українському народному мистецтву.

Під час виконання композицій на основі трьох легенд («Легенда про Ірву», «Дівочі скелі», «Сичівка») були використані ключові методи та принципи народної техніки, зокрема, послідовне нанесення фарб у зворотному порядку, створення контрастів та акцентів, що дозволяє передати глибину зображення та підкреслити важливі елементи сюжетів. Застосування традиційних матеріалів, таких як гуаш, темпері, акрилові фарби, а також використання контурів для деталізації, дозволило досягти високої виразності та яскравості композицій. Зокрема, контури стали основним елементом для виокремлення важливих фігур, візерунків та символів.

Ключовим етапом роботи є підготовка композиції до завершення, що включає нанесення фінальних штрихів, корекцію деталей та підготовку до презентації. Оскільки розпис на склі є вразливим матеріалом, важливим є врахування особливостей збереження роботи, а також її правильного оформлення для виставкових чи музейних умов. У процесі виконання композицій було підкреслено, що кожен із обраних сюжетів не тільки важливий із культурного, а й філософського боку. Вибір «Дівочих скель» як символу боротьби за свободу, «Сичівки» як міфологічного образу мудрості та таємниці, та «Ірви» як зв'язку з природою, дозволив створити композиції, які втілюють основні елементи української культурної традиції.

У подальшому дослідженні цієї теми доцільно розглянути можливість застосування розпису на склі для інших фольклорних та міфологічних сюжетів, а також розширення використання цієї техніки в сучасному мистецтві, особливо в

контексті народного декоративного мистецтва та його інтеграції в сучасну культурну практику. Зазначене дослідження також демонструє важливість використання традиційних технік у контексті сучасних художніх тенденцій, що дозволяє не тільки зберегти культурну спадщину, але й знайти нові форми її вираження в умовах глобалізації та швидких технологічних змін.

Висновки з роботи можуть стати основою для подальших досліджень у галузі народного мистецтва, зокрема, для вивчення специфіки використання розпису на склі в різних культурних і регіональних контекстах, а також для розвитку практичних підходів до навчання техніки розпису на склі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. О. Шпак. «Осередок народного малярства на склі другої половини ХХ століття у селі Торговиця Городенківського району Івано-Франківської області». by Oksana Shpak. 2017. С.226-232.
2. Живопис на склі. Традиції і сучасність : каталог виставки / упоряд. та авт. вступ. ст. В. П. Откович; Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР. – Львів: [б. в.], 1988. – 40 с.
3. Александрович В. Західноєвропейські малярі на західноукраїнських землях наприкінці ХVІ – у першій половині ХVІІ ст. //Зб. праць і матеріалів на пошану Л.І.Крушельницької.-Л., 1998.-С.314-324.
4. Коваль Я. Малюючи, він завжди щасливий: [Про худож. Б.Савицького]. 1998. 12 с.
5. Історія декоративного мистецтва України. У 5 т. Т. 5 / [Голов. ред.Г. Скрипник] НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К., 2016. –546 с. + 266 іл.
6. Convery G. Poetry in Stone: Sacred Heart Church. Omagh: Drumragh RC Parish, 1999. 170 p.
7. О Шпак. «Малярство на склі професійних митців»/Оксана Шпак./ Мистецтвознавство. № 11. 2006. С. 177-199.
8. Народна ікона на склі: альбом / наук. ред.: М.Станкевич; [упорядник: Откович В.П. Народний живопис Гуцульщини. Гуцульщина: історикоетнографічне. 2015. 108 с.
9. Іван Сколозdra. Живопис на склі. Альбом. Київ, Мистецтво, 1990. 122 с.
10. Koch A. Deutsche Kunst und Dekoration. Darmstadt : A. Koch, 1908. 418 p.
11. Оленюк Л. «Галицький кореспондент» в рамках фестивалю «Карпатський простір» // Виставка «Малярство на склі» (живопис, плакат). 2018. 32 с.
12. Кульчицька О. Л. Про народне малювання на склі // Мат. з етнографії та худож. промислу. К. 1957. 50 с.
13. Pauli G. Glasmalereien von Albert Luthi. Die Kunst monatshefte fur freie und angewandte kunst. Munchen Verlagsanstalt F. Bruckmann A.-G., 1900. pp. 366–370.

14. Лук'янова М. Історія іграшок: українська ялинкова прикраса від XIX століття до сьогодення. 2024 р. VOGUE. URL: <https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/istoriya-igrashok-ukrajinska-yalinkova-prikrasa-vid-hih-stolittya-dosogodennya-57872.html> (дата звернення: 14.05.2025).
15. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арттерапії: навч.-метод. посібн. Ч. 1. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 232 с.
16. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво: теорія і методика навчання: навч.-метод. посіб. Ч. 2. – Івано-Франківськ, 2017. – 246 с.
17. Якимечко М. Б. Каталог виставки студентських творів зі спеціалізації «Малярство» / М. Б. Якимечко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 32 с.
18. Романів-Тріска О. Народна ікона на склі Гуцульщини та Покуття. 14.07. 2017. URL: <https://web.archive.org/web/20170714000651/https://zbruc.eu/node/64792> (дата звернення: 14.05.2025).
19. Малярство на склі. Альбом/Теремко – Косів: Писаний Камінь, 2016. 64 с.
20. Pillard-Verneuil M. L'Animal dans la Décoration. Librairie Centrale des Beaux Arts: Paris, 1897. 62 p.
21. Кара-Васильєва Т.В., Чегусова З. А. Декоративне мистецтво України ХХ ст. У пошуках «Великого стилю» /Т.В. Кара-Васильєва, З.А. Чегусова/ -К.: Либідь, 2005. С. 176- 177.
22. Марченко-Пошивайло Т.М. Український наїв: особливості народної картини кінця XIX-XX ст. Народне мистецтво., №1-2. /Т.М. Марченко-Пошивайло/ -К., 2002. С. 2-4.
23. Откович В.П., Сколоздра І. Живопис на склі: Альбом /В.П. Откович, І. Сколоздра/ - К.: Мистецтво, 1990. 120с.
24. Свенціцька В. Осяйні барви «червоних образів» Гуцульщини. Дзвін. 1990. № 12. С. 140–146.
25. Школьна О. Сатинові та карнавальні вінтажні намиста конф Руденченко. Етнокультурні традиції в образотворчому мистецтві та дизайні України: зб. мат-

лів Всеукраїнської наукової конференції. Київ, 2024.
С. 64–70.

26. Особливості українського малярства на склі. Артклас. 2008. № 1–2. С.
74–81.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис.1 М. Андрущенко. «Про козака Мамая». 1974. Скло, туш, олія. Львів

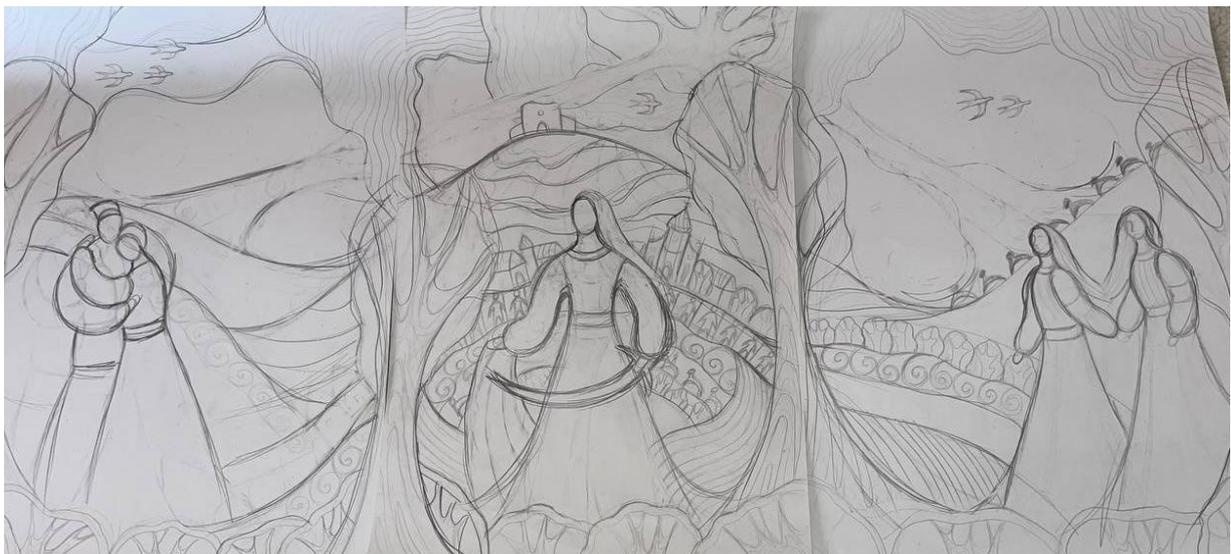
Рис.2 М. Мотика. «Бабця з квасолею». 2006. Скло, туш, олія. Львів

Рис.3 А. Рак. Картина «Козак і дівчина біля криниці». 2010-і рр. Скло, туш, олія. Київ

Додаток В.

Послідовність виконання розпису на склі (фотоматеріали)

Робота над ескізом

Початок роботи фарбою

Додаток D.

Готова робота

Анотація

Дипломна робота "ЛЕГЕНДИ МОГО МІСТА" досліджує та візуально інтерпретує локальні міські легенди Кременця ("Легенда про Ірву", "Дівочі скелі", "Сичівка") засобами декоративного розпису на склі. Актуальність теми полягає у збереженні та осучасненні фольклорної спадщини, відродженні маловідомих сторінок локальної культури.

Робота реалізує індивідуальний художній підхід до відбору сюжетів та їх візуального втілення, демонструючи наукову новизну у творчій інтерпретації регіонального фольклору через рідковживану в сучасному авторському мистецтві техніку розпису на склі. Метою є створення цілісної художньої композиції, що поєднує історико-культурний матеріал із декоративно-композиційними засобами.

Дослідження охоплює теоретичні основи жанру легенди як фольклорного наративу, аналізуючи її змістові (сакральність, локальність, дидактизм) та художні особливості (метаморфоза, мовна специфіка, візуальний потенціал). Окремо розглядається техніка розпису на склі в контексті українського декоративного мистецтва, її історичний розвиток, художньо-стилістичні риси, технологія виконання та символічне значення.

У практичній частині обґрунтовується вибір конкретних легенд, що мають глибоке культурне та символічне значення, та детально описується технологія виконання композиції, включаючи підготовчий етап, розробку ескізу, нанесення контурів, деталізацію, заповнення фону та фінальні штрихи. Робота підкреслює можливості розпису на склі для передачі символізму та емоційного навантаження фольклорних сюжетів.

Практичне значення результатів полягає у можливості використання розробленої композиції як дидактичного матеріалу, засобу популяризації місцевих культурних наративів та прикладу розвитку авторського декоративного живопису з фольклорно-міфологічним змістом.

Ключові слова: розпис, фольклор, композиція, легенди, скло.